

ТЕОРЕТИЧНІ НАСТАНОВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ І СВІТІ

© 2018 **КОВАЛЬОВ В. М., АТАЄВА О. А.**

УДК 330.101:330.8

JEL Classification: A13; A14; B30; E22

Ковальов В. М., Атаєва О. А.

Теоретичні настанови соціально-економічних перетворень в Україні і світі

Розкрито теоретичні настанови соціальних перетворень людства, які зумовлені сучасною загальнолюдською кризою і виникненням класової структури людського товариства у далекому минулому. Встановлено, що всупереч існуючій економічній концепції про людську «біо – соціо – духовну» сутність, її насправді визначає триєдина матеріальна, духовна і суспільна природа, за вимогами якої у світі відбуваються історично виправдані соціальні зміни людської спільноти. Доведено, що в системі закономірних соціальних змін людства визначальну роль відіграватиме виникнення і розвиток нової суспільної науки «людиназнавство», яка поєднує людські знання і наукові досягнення в усіх сферах людської діяльності, окрім військових. Визначено основні принципи формування і організації цієї науки і їх прояву. Розкрито економічну сутність поняття «соціальність», її місце і роль у перетворювальних процесах як категорії, віднесеної не до людської природи окремої особи, а до суспільства в цілому, зі зникненням класовості якого можуть виникнути передумови до перетворення її на духовно-гуманістичну домінуючу всього суспільства. Визначено матеріальність як первинну якість всесвіту і людини, як вияв її фізичного стану, що підтримується споживанням матеріальних засобів. Визнано, що витоки соціальних перетворень людства в майбутньому реалізуються через такі передумови, як: система об'єктивно діючих законів розвитку природи і суспільства (рівноваги; відповідності виробничих стосунків рівно продуктивних сил; людської еволюції, основного закону економічної формації; оплати праці); система наукових знань; об'єктивно існуючі умови відповідно до реальності таких перетворень, які спотворюються глобальними змінами щодо рівня і якості продуктивних сил на основі нових нанотехнологій, роботизації, штучного інтелекту, голографічного виміру Всесвіту, нових видів енергії тощо.

Ключові слова: людство, матеріальність, духовність, суспільна свідомість, соціальність, перетворення, наука, релігія, економічна система.

Бібл.: 17.

Ковальов Валерій Миколайович – доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри економіки підприємств та менеджменту, Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії (м. Бахмут) (вул. Носакова, 9а, Бахмут, 84500, Україна)

E-mail: ermpira@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2925-5707

Атаєва Олена Алімівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємств та менеджменту, Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії (м. Бахмут) (вул. Носакова, 9а, Бахмут, 84500, Україна)

E-mail: ataeva.elena.uipa@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3012-7585

УДК 330.101:330.8

JEL Classification: A13; A14; B30; E22

Ковалев В. Н., Атаева Е. А. Теоретические основы социально-экономических преобразований в Украине и в мире

Раскрыты теоретические основы социальных преобразований человечества, обусловленные современным общественным кризисом и возникновением классовой структуры человеческого сообщества в далеком прошлом. Установлено, что вопреки существующей экономической концепции о человеческой «био – социо – духовной» сущности в действительности ее определяет триединая материальная, духовная и общественная природа, согласно требованиям которой в мире происходят исторически оправданные социальные изменения в человеческом сообществе. Установлено, что в системе закономерных социальных изменений человечества определяющую роль будут играть возникновение и развитие новой общественной науки «человековедение», которая соединяет человеческие знания и научные достижения во всех сферах человеческой деятельности. Определены основные принципы формирования и организации этой науки и их проявления. Раскрыта экономическая сущность понятия «социальность», ее место и роль в преобразовательных процессах как категории, отнесенной не к человеческой природе отдельной личности, а к обществу в целом, с исчезновением классовости которого будут возникать предпосылки к преобразованию ее в духовно-гуманистическую доминанту всего общества. Определена материальность как первичное качество мира и человека, как проявление его физиче-

UDC 330.101:330.8

JEL Classification: A13; A14; B30; E22

Kovalyov V. M., Atayeva O. A. Theoretical Bases of Social and Economic Transformations in Ukraine and the World

The theoretical bases of the social transformations of mankind, conditioned by the modern social crisis and the emergence of the class structure of the human community in the distant past, are revealed. It is established that despite the existing economic concept of the human "bio – socio – spiritual" essence, as a matter of fact, it is determined by a triune material, spiritual, and social nature, according to the requirements of which, historically justified social changes in the human community take place. It is asserted that the emergence and development of the new social science "human studies", which connects human knowledge and scientific achievements in all spheres of human activity, will play a decisive role in the system of natural social changes of mankind. The basic principles of the formation and organization of this science and their manifestations are determined. There revealed the economic essence of the notion "sociality", its place and role in transformation processes as a category not attributed to the human nature of an individual but to society as a whole, with the disappearance of the class nature of which prerequisites for transforming it into a spiritually humanistic dominant of the entire society will arise. Materiality is defined as the primary quality of the world and man, as a manifestation of his physical state, which is supported by the consumption of material resources. It is recognized that the sources of social transformations of mankind in the future are realized

ского состояния, которое поддерживается потреблением материальных средств. Признано, что истоки социальных преобразований человечества в будущем реализуются через такие предпосылки, как: система объективно действующих законов развития природы и общества (равновесия, соответствия производственных отношений уровню производительных сил; человеческой эволюции, основного закона экономической формации, оплаты труда); система научных знаний; объективно действующие условия относительно реальности таких преобразований, которые подталкиваются глобальными изменениями уровня и качества производительных сил в результате применения новых нанотехнологий, роботизации, искусственного интеллекта, голографического измерения Вселенной, новых видов энергии и др.

Ключевые слова: человечество, материальность, духовность, общественное сознание, социальность, преобразование, наука, религия, экономическая система.

Библ.: 17.

Ковалев Валерий Николаевич – доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины, заведующий кафедрой экономики предприятий и менеджмента, Учебно-научный профессионально-педагогический институт Украинской инженерно-педагогической академии (г. Бахмут) (ул. Носакова, 9а, Бахмут, 84500, Украина)

E-mail: epmuipa@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2925-5707

Атаева Елена Алимовна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики предприятий и менеджмента, Учебно-научный профессионально-педагогический институт Украинской инженерно-педагогической академии (г. Бахмут) (ул. Носакова, 9а, Бахмут, 84500, Украина)

E-mail: ataeva.elena.uipa@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3012-7585

through such prerequisites as: the system of objectively operating laws of development of nature and society (the laws of equilibrium, correspondence of production relations to the level of productive forces, human evolution; the basic economic law; laws regulating labor payment); the system of scientific knowledge; objectively operating conditions concerning the possibility of such transformations that are stimulated by global changes in the level and quality of productive forces as a result of the application of new nanotechnologies, robotization, artificial intelligence, holographic measurement of the universe, new types of energy, etc.

Keywords: humanity, materiality, spirituality, social consciousness, sociality, transformation, science, religion, economic system.

Bibl.: 17.

Kovalyov Valeriy M. – Doctor of Science (Economics), Professor, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Head of the Department of Economics of Enterprises and Management, Educational-Scientific Professional-Pedagogical Institute of the Ukrainian Engineering Pedagogical Academy (Bakhmut) (9a Nosakova Str., Bakhmut, 84500, Ukraine)

E-mail: epmuipa@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2925-5707

Atayeva Olena A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics of Enterprises and Management, Educational-Scientific Professional-Pedagogical Institute of the Ukrainian Engineering Pedagogical Academy (Bakhmut) (9a Nosakova Str., Bakhmut, 84500, Ukraine)

E-mail: ataeva.elena.uipa@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3012-7585

Вступ. Як вже зрозуміло, витоки загальної людської кризи виникли з появою класової структури людського співтовариства з початку рабовласницької економічної формації і досягли свого апогею в усьогоденні, прикмети якого виражаються в природних катаклізмах, глобальному потеплінні, екологічних і соціальних катастрофах, некерованій діяльності людей, що провокує світові, локальні та цивільні війни, кольорові революції і конфлікти, тероризм, корупцію тощо і призводить до масової загибелі людей, руйнування створених продуктивних сил, духовних основ людства. Тому люди замислюються не лише про причини своїх бід, але і про сенс життя, бо відбувається парадокс: чим вище рівень продуктивних сил, тим гірше живеться більшості мешканців Землі, незважаючи на прискорене зростання економічного потенціалу. До того ж безпідставно зростає виробництво смертоносних озброєнь.

Таке безумство приводить мешканців планети в жах від думки, що хтось може натиснути атомну кнопку, і все живе на Землі перетвориться на пил.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Вже приходиться усвідомлення людської відповідальності перед собою, планетою і всесвітом, розуміння сенсу і мети існування на планеті, якому заважає бездумне спустошення надр Землі. Тому виникає нове світобачення Всесвіту й активної планетарної ролі людини в природних і суспільних процесах.

У цьому контексті зростає роль не лише наук, що просувають розвиток продуктивних сил, але і наук, що гармонізують розвиток людства і його громадські стосунки, оскільки у наш час учені-суспільствознавці тему виробничих відносин обходять стороною. Тому абсолютно об'єктивно дозрівають передумови виникнення принципу нової науки про людину і її долю на рубежі виникнення нової епохи людської еволюції, яку сучасні філософи вже нарекли епохою духовної людини. Все більш очевидно у сучасному світі проявляються витоки соціальних перетворень людства в новому тисячолітті.

Передбачаючи прихід нової епохи, окремі учені пророчо свідчать про виникнення відповідної загальної науки про нову людину і її долю, яка вже почала зароджуватися на міждисциплінарній основі. Так, професор М. Г. Білопольський назвав цю науку «енвіроніка», розкрив передумови її виникнення і основний зміст [1]. Професор Г. В. Задорожний у своїй монографії розкрив цю науку як «людиномірну економічну науку» [2]. В нашій уяві така наука означена як людинознавство [3]. Проте, незалежно від назви науки про людину, незважаючи на відмінності в інтерпретації в різних джерелах її суті, у неї має бути єдина мета, про яку ще юний К. Маркс написав у своєму шкільному творі: «людині божество вказало спільну мету – ушляхетнити людство і саму себе, але воно надало їй самій дослідження тих засобів, якими вона може досягти цієї мети; воно надало людині зайняти в суспільстві те положення, яке їй найбільш від-

повідаете і яке дає їй найкращу можливість прославити себе і суспільство» [4, с. 20].

Така наука виявляє передумови перетворення людського співтовариства згідно з природною сутністю самої людини, її потреб і схильностей, визначає шляхи соціального перетворення людства і його громадського розвитку. Проте виникнення нової науки знаходиться ще на початковій стадії.

Тому **метою цієї роботи є:** вияв причин виникнення загальнолюдської кризи та витоків, передумов, історично неминучих шляхів соціальних перетворень людства у третьому тисячолітті; формування основних принципів загальної науки про людину майбутньої позакласової історичної епохи, яку ми вважаємо за «людинознавство».

Виклад основного матеріалу. Наукове осмислення глобальних людських проблем супроводжується зростаючою стурбованістю мешканців планети і представників людської науки про те, що вона, як і само людство, захопилася зростанням ВВП і прибутку як самоціллю, не замислюючись над тим, в чий інтерес він накопичується, як розподіляється і привласнюється, наскільки на нього і на якість життя людей впливає неприборкане і нічим необґрунтоване зростання споживчих цін, яку користь простим трудівникам приносять існуючі століттями економічні теорії, наслідуючи які, управителі світом як би не помічають, що людина як особа витісняється не лише зі сфери праці, але і з життя взагалі, що супроводять технологічні успіхи, які використовуються без урахування соціальних і духовних інтересів основної маси людей, а лише для нарощування виробництва. Отже, стає зрозумілим, що не тільки в цьому криється головна причина загальнолюдської кризи і хаосу, а у можновладців відсутнє розуміння того, що люди смертні і при похованні їм багатства у світі іншому не потрібні. Тому виникає резонне запитання, для чого людині прагнути до світового панування, фізично усувати своїх конкурентів, яка потреба світу в тому, щоб множилось число осіб з мільярдним статком. Навіщо сприяти духовному зубожінню людей, якщо їх духовність і є справжнє багатство?

Питань багато і всі вони зводяться до одного: в чому сенс життя людини, яка головна причина її життєвої невлаштованості у світі, які шляхи усунення загального хаосу? Стурбованість ситуацією у людей зростає, і вона хвилює не лише учених, але і все людство.

Але світова спільнота ще не дозріла до розуміння неминучості соціального перевлаштування світу і не виробила оптимальну модель соціалізації капіталістичної економічної системи, незважаючи на те, що досвід соціальних перетворень вже накопичено в таких країнах, як колишній Радянський Союз, Китай, Північна Корея, Швеція, В'єтнам, країни Євросоюзу тощо. І доки існує на планеті людина, її прагнення до кращого життя і створення ідеального суспільства не припиняться, чому сприятимуть наукові спрямування людства, теорії, що розчищають йому шлях просування в його еволюції від нижчих матеріальних форм його буття до вищих духовних і громадських форм. По суті, це теорії нової загальної людської науки, які протистоять глибоким тенденціям розвитку людського співтовариства і виходять з потрійної природи самої людини. Ці запитання призводять до необхідності усвідомлювати теоретичний

базис проблеми збереження людства і його соціального перетворення вже в справжньому тисячолітті.

Триєдиний початок людини як теоретичний фундамент науки про соціальні перетворення людства.

Професор В. С. Буланов у своїй монографії [5] розкриває людську суть, яка спотворює до соціальних перетворень, як потрібну її природу: біологічну, соціальну і розумову, які, своєю чергою, визначають потрійний характер праці і стратегічного розвитку суспільства.

В уявленні інших учених соціальність є також природженою його якістю. Проте, чи так це насправді або соціальність є категорією громадських стосунків людей – принципове питання. Так, В. Буланов, розкриваючи це поняття, орієнтується на сферу його виникнення, до якої відносять охорону здоров'я, культуру, науку тощо. Тому, розкриваючи поняття «соціальність», він не враховує, що його суть виявляє не процес виробництва або обслуговування, а громадську форму розподілу і привласнення продуктів праці, тому поняття соціальності ближче до поняття «соціалізм» як економічної системи. До того ж у тлумачному словнику В. Даля термін соціальності трактується як: «товариськість, громадянськість, взаємні стосунки і обов'язки цивільного побуту». У інших джерелах відомі і такі визначення: «Набута властивість людині, сприяюча його життєдіяльності і інкорпорації в соціум» або «Суб'єктивний підхід до процесу соціалізації», а також «...представляє інтереси, цінності, норми групи людей», і ще: «...сукупність придбаних людських якостей, що забезпечують його здатність існувати в суспільстві і виконувати різноманітні соціальні функції у складі різних груп, виступаючи при цьому в ролі суверенної особи, будучи виразником інтересів цієї спільності».

Але такі визначення далекі від істинної суті цієї категорії, бо не розкривають справжню суть терміна соціальності, втрачає його громадський, класовий характер, що проявляється в розподільних стосунках.

Отже, в нашому розумінні: *соціальність являє собою економічну категорію, що визначає в сучасному суспільстві інтереси людей в існуючій економічній формації експлуататорського типу, яка кількісно виражається науково обґрунтованими, тобто справедливими пропорціями розподілу знову створеного продукту між класами найманих працівників і власників засобів виробництва.*

По суті, зарахувавши соціальність до природжених якостей людини, В. Буланов розглядає її як форму прояву фізичних стосунків людей між собою або між ними і природою, а не як громадських стосунків людей у їх співтоваристві, які виражають природжену на генетичному рівні громадську орієнтацію, без якої люди просто не можуть існувати в сучасному світі. Але, за нашим уявленням, соціальність – це спосіб життя, який виникає як історично мінуща субстанція на певній стадії розвитку людства, а саме на стадії класового розподілу суспільства з появою рабовласницької і наступних економічних формацій. Звідси «соціальність» є категорією вираження громадських стосунків людей в певних історичних умовах. До таких умов, наприклад, можна віднести виникнення суспільства, в якому панує принцип «від кожного – за здібністю, кожному – за потребою».

Та найбільш активна роль соціальності може проявлятися в перехідний період до позакласової людської епо-

хи, тому соціальність є категорією, властивою класовому суспільству. Зі зникненням класової структури суспільства можна очікувати, що категорія соціальності не самоліквідується, а перетвориться на гуманістичну домінуючу суспільства, що в людській суті, його душі і розумі проявлятиметься і як суспільна свідомість, і як духовність, що виражається у божеській вірі, моральних якостях, совісті, людянолюбстві. Отже, цілком можливо у майбутньому місце категорії соціальності буде належати історичному музею.

Цей наш погляд ґрунтується на визнанні класової природи соціальності, тому прилічення її до потрійної природи людини не може вважатися безперечним.

Потребує осмислення і віднесення В. Булановим до потрійної основи людини її біологічної і розумової природи, бо потрібно враховувати, що біологічна природа – це скоріше відтворювальна функція живої, органічної матеріальної природи людини, якою по суті являється і розумова функція людського мозку, що відноситься до матеріальної субстанції людської істоти.

Тому, в нашому розумінні, потрійну природу людини виражає триєдиний її початок: матеріальний, духовний і суспільний. Триєдність визначає, нерозривність цих начал, які в сукупності відбивають людську суть і визначають доленосні процеси людського розвитку.

До того ж кожен початок має свою форму вираження, яка проявляється в певній її функції. Так, матеріальний початок виявляє людську суть як органічну частку матеріального світу. Вона виявляється у фізичному стані, проявляється у праці, підтримується працею і фізичною культурою, а також споживанням матеріальних засобів і продуктів. Тому матеріальний початок людини є фізичною суттю і формою життєдіяльності людини нарівні з іншими двома початками: духовним і суспільним.

Духовне начало людини проявляється в її божеській вірі, моральних якостях, культурі поведінки і естетичних почуттях як прояву людської душі, серця і розуму, як функції матеріальної субстанції, тобто людського мозку.

Суспільний початок проявляється в громадській свідомості людини і генетично обумовленій громадській орієнтації, в прагненні до спілкування, співпраці у виробничому і розподільному процесі.

У нашому уявленні біологічна основа людської природи є формою вираження матеріального її начала, що проявляється двома підвидами: чоловічим і жіночим началом, завдяки яким здійснюється відтворювальна функція людського роду. І вже при зародженні нової людини фіксуються генетичним кодом спадкових ознак матеріального, духовного або громадського начала як єдиного цілого і нероздільного, незважаючи на те, що в окремі моменти під впливом зовнішнього середовища або внутрішнього стану, людина може відчувати пріоритетність однієї з трьох своїх якостей. Наприклад, під час голоду в його відчуттях може переважати матеріальний початок.

Отже, витоками соціальних перетворень людства можуть проявлятися усі три людських початки в нероздільності, тому виділяти пріоритетність одного з них, як це роблять окремі дослідники, немає резону.

Але існують і інші точки зору на людську природу, згідно з якою розглядаються соціальні перетворювальні процеси з позиції загальної науки про людину та її роз-

виток. Наприклад, Г. Задорожний і О. Задорожна у своїй монографії [2], посилаючись на авторитет таких учених, як Ю. Осипов, М. Талбот, Б. Шулевський, С. Франк, Н. Бердяєв, С. Булгаков, В. Тарасевич, П. Друкер, М. Мамардашвілі, П. Флоренський, В. Налімов, С. Гроф, А. Панарін та інші, дійшли висновку, що осмислення сучасних учених-суспільствознавців: «...дозволили проведенціально сформулювати і обґрунтувати три осмислені людиномірні гіпотези про:

- єдину трипостасну духовно-біо-соціальну природу у Людино-Віку;
- духовно-моральній константі антропного принципу, що визначає його фізичні константи;
- початковий людино-вічний архетип – голем «свобода-відповідальність», що розгортається в господарстві як цілісній сфері життєствердної діяльності людини-особи» [2, с. 12].

Отже, вихідною позицією у авторів є трипостасна духовно-біо-соціальна природа людини. Як виходить з першого погляду, у них на першому місці знаходиться духовність людини, на другому – біологічна, на третьому – соціальна. Матеріальність світу і людини ставиться під сумнів, вона підміняється біологічною природою, а, по суті, відтворювальною функцією чоловічого і жіночого начала. Громадська природа людини у цих авторів кваліфікується як соціальна природа, тобто вічний природжений зміст людини, а не громадська класова категорія перехідного періоду, властива усьому людству і його співтовариству.

Подібні висновки авторів монографії засновані на наукових положеннях метафізики і нових відкриттях фізиків стосовно голографічного опису всесвіту, категорично і незаслужено при цьому відкидаючи діалектичний матеріалізм і «...її головного шкідливого для життя методу – діалектики» [6, с. 7].

Не будемо, подібно до цих авторів, зневажати роль діалектичного матеріалізму у соціальних перетвореннях, вона підтверджена усією історією людського буття, вкажемо, проте, що досягненням їх роботи є освітлення глибинних основ духовності людини і ролі в людській еволюції, точних наук, що базуються на нових досягненнях, в дослідженні Всесвіту, релігійних уявленнях про її створення, що обґрунтовує наукове розуміння перетворювальних процесів у суспільстві. Але потрібно усвідомлювати, що сьогодні суспільство ще не дозріло для розуміння самоочевидного факту, що перемогти, скажімо, убогість і голод неможливо тільки новаторством і прогресивним розвитком продуктивних сил. Треба усвідомлювати, що їх сьогоднішній рівень здатний матеріально влаштувати всі сім мільярдів мешканців планети. Але проблема в іншому, в соціальній невлаштованості людства, породжуваною існуючою економічною системою світу, яка зорієнтована на переважний розвиток продуктивних сил порівняно з розвитком виробничих стосунків. Відсутнє розуміння нерозривності цих взаємозалежних процесів і з'єднань, визначуваних об'єктивним економічним законом відповідності рівня виробничих стосунків рівню розвитку продуктивних сил.

Така тенденція закладається окремими ученими і в загальнолюдську науку, коли вона за ознакою пріоритетності з триєдиного матеріального, духовного і громад-

ського начал намагається вичленувати одно з цих начал. В цьому випадку – духовне начало.

Це зауваження, в першу чергу, відноситься до економічної науки, яка через свої апологетичні схильності останнім часом піддається заслуженій критиці.

Роль громадських наук у соціально-перетворювальних процесах людства. Узагальнюючи ряд економічних теорій, які виправдовують існуючу світову капіталістичну економічну систему, слід виділити панівну з них, теорію стійкого економічного зростання, яка налічує вже століття свого існування. Основними показниками, що цікавлять її дослідників, є ВВП на одного жителя, зростання обсягу інвестицій на розвиток капіталу, стимулюючих зростання ефективного попиту. У цій теорії, яку багато економістів від Дж. Кейнса [7], А. Маршалла [8], К. Макконнелла [9], П. Самуельсона [10] з початку двадцятого століття та їх послідовники до кінця століття розглядали теорію сталого економічного зростання як джерело забезпечення людських потреб або панацею від усіх бід, чи порятунку світу, а насправді замовчували істинну спрямованість цієї теорії, її класову, соціальну суть і руйнівні наслідки для людства. По суті, ця теорія є науковим виразником основного закону капіталістичної економічної формації – максимізації прибутку і капіталу на основі приватної власності на засоби виробництва на користь підприємців.

Вона односторонньо вирішує проблеми громадського розвитку, ігноруючи соціальну складову перетворення світової громадської системи, тому і завела людство у безвихідь.

Звідси – реальна дійсність диктує необхідність, перш за все, перетворення існуючої методології економічних досліджень у соціально-економічну методологію, обслуговуючу соціальні пріоритети виробництва і справедливого розподілу його результатів, що відповідають інтересам і переважно найманій праці.

Така необхідність зміни методології економічної науки диктується проявом вимог об'єктивного закону рівноваги розвитку природи і суспільства, згідно з чим діючий мотиваційний механізм господарських суб'єктів вже тепер потребує встановлення рівноваги соціальних інтересів працівників і працедавців, яку можливо кількісно виразити пропорціями розподілу доданої вартості між класами згідно зі структурою трудового потенціалу, відповідна методологія якої розкрита в наших публікаціях.

За такого підходу стає зрозумілим також і те, що тільки використання методів кількісного визначення громадських стосунків і стандартів соціального партнерства у вигляді частки розподілу доданої вартості між класами виробників і працедавців забезпечує в суспільстві соціальний спокій і дає можливість реально розглядати соціальне партнерство як спосіб соціалізації капіталістичних виробничих стосунків – еволюційним шляхом. Гарантією реальності такої соціалізації вже в наші дні стають небувалі темпи, рівень і якість розвитку продуктивних сил людства на початку третього тисячоліття, чого не було в минулі часи, об'єктивність і непохитність дії системи законів розвитку природи і суспільства і, зокрема, закону людської еволюції.

Використовуючи теорію стійкого економічного зростання, багато економічно розвинених держав ще більше посилюють темпи економічного зростання, що підігрує-

ються конкуренцією, ввергаючи у виробництво величезні ресурси Землі, порушуючи рівновагу між людиною і природою, пропорції споживання між різними групами людей, між націями і класами, посилюючи класове протистояння людей і їх загальнолюдську кризу.

Таким чином, теорія стійкого економічного зростання, ігноруючи соціальну складову економічних процесів, перетворилася на теорію людського безумства, що суперечить здоровому глузду, теорію накопичення ВВП за рахунок виснаження запасів Землі, зубожіння основної маси її мешканців, що підігрується законами ринкового виробництва і конкуренції та що заважає міжнародному єднанню людей планети, інтернаціоналізації міжнародного співтовариства на соціальній основі в інтересах миролюбного, матеріального, духовного і громадського співіснування людей. Інакше кажучи, теорія стійкого економічного зростання, яка не виявляє пріоритетність соціальних інтересів класу найманої праці, а тільки стимулює максимальне накопичення капіталу і надприбутку в інтересах обраних, як вже абсолютно очевидно неозброєному оку, сама по собі, як така, що стає руйнівною силою людства, бо не враховує вимог законів рівноваги і людської еволюції. Така теорія перетворює економічну науку лише на служницю панівного класу капіталу.

Безумовно, економічне зростання людству потрібне як джерело забезпечення людських потреб, але це зростання має бути збалансованим і врегульованим з ресурсами Землі, народонаселенням, розумними потребами людей і, найголовніше, в чому причина загальнолюдської кризи – з соціально урівноваженим і справедливим розподілом і привласненням результатів людської праці згідно з триєдиним людським началом.

Привабливою виявилася і концепція людського розвитку, покладена в основу програми ПРООН і методологію досліджень, що проводяться, починаючи з 1990 р. до сьогоднішнього дня. Програмою цих досліджень, тільки вдуматись, виявлені такі цілі:

1. Повсюдна ліквідація убогості в усіх формах.
2. Ліквідація голоду, забезпечення продовольчої безпеки і поліпшення живлення і сприяння стійкому розвитку сільського господарства.
3. Забезпечення здорового способу життя і сприяння благополуччю для усіх у будь-якому віці.
4. Забезпечення всеосяжної і справедливої якісної освіти і заохочення можливості навчання упродовж усього життя для усіх.
5. Забезпечення гендерної рівності і розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчаток.

І інші подібні цілі, усього їх 17, які, проте, за своєю соціальною суттю можна віднести до другорядних або до благих намірів, а не до однієї і головної – соціального перетворення людства.

Здійснюючи ці цілі, розробники програми ПРООН створили методологію кількісної оцінки інтегрального індексу людського розвитку, розробили відповідну концепцію і теорію, ранжирували по рівню цього індексу країни міжнародного співтовариства [11], у чому і виражається цінність цієї роботи.

Водночас слід розуміти, що виявлена в ПРООН в якості основної мети людського розвитку – ліквідація

убогості може виражати лише одну з форм прояву загальнолюдського хаосу і соціальної невлаштованості світової спільноти унаслідок існуючої системи розподілу прибутків, і що причина убогості полягає не в дефіциті засобів, що задовольняють потреби людей, про зростання яких закладена теорія стійкого економічного зростання і інші сучасні економічні теорії. Вже сьогодні ясно, що глобальний рівень продуктивних сил здатний забезпечити безбідне існування усього населення планети. Але цього не відбувається, а убогість співіснує з безробіттям і високою мірою полярності оплати праці. Тому з'являється розуміння того, що вже недостатньо передбаченого програмою ПРООН опису світу. Його потрібно кардинально міняти, соціально перетворювати, в чому кожна людина повинна виявити свою активну роль. Але для цього людству потрібна нова ідеологія, нова наука, яка б освітлювала шляхи подальшого його розвитку, прославила людину згідно з її інтересами, а не вела людство до загибелі.

Передумови виникнення загальної науки про людський розвиток. Наукові публікації на початку нового століття свідчать про те, що початок формування нової науки вже стався. Підтвердженням цьому служать вказані вище роботи за програмою ПРООН. Посилаючись на ці дослідження, професор В. Буланов запропонував теоретико-методологічні підходи до характеристики природи соціально-економічного розвитку людини, показав зростаючу роль соціальної сфери економіки і соціальної політики держав, соціально-трудова стосунків і інституціонального механізму в розвитку людини і суспільства в цілому, розкрив основні категорії цієї теорії і методи оцінки ефективності соціальних інвестицій.

Основні аспекти цієї теорії, як і основи науки про людський розвиток ПРООН, на яких В. Буланов засновує свої наукові положення економічної теорії розвитку людини, які нами були розкриті вище, тому в цьому випадку потребують звернути увагу на його базові основи, до яких він відносить теорію економічного зростання, людського капіталу, трудового потенціалу, соціальних інвестицій, соціально-економічний і інституціональний механізм відтворювального потенціалу. По суті, цей автор віддає перевагу більше категорії продуктивних сил, ніж виробничих стосунків, в яких він даремно бачить прояв соціальності людини.

У монографії професора М. Білопольського розкриті основні положення науки про людину під назвою «енвіроніка», що уявляє, за словами її автора, «загальнотеоретичну науку про узагальнені і загальні закони розвитку і вдосконалення, проявляється через процеси взаємодії елементів (частин) усередині систем з довкіллям» [1, с. 195]. Тому, на його думку, «енвіроніка» «виступає об'єднуючим началом в усьому комплексі сучасних наук» і «розробляє загальні методологічні підходи не лише пізнання, але й особливе уміння організації розвитку і вдосконалення громадських систем» [1, с. 406].

Теоретичну основу енвіроніки складає тектологія – загальна організаційна наука, створена А. А. Богдановим [12].

Потрібно, проте, усвідомлювати, що енвіроніка, вивчаючи закони широкого спектра, охоплює усі їх форми прояву: технічного, технологічного, природного, організа-

ційного, громадського характеру і інших явищ і процесів, проте, які характеризують не закони, а процеси функціонування продуктивних сил розвитку суспільства. Отже, автор «енвіроніки» виділяє окремі її види, такі, наприклад, як енвіроніка біології, техніки, суспільства та ін., а тому визнає, що загальний характер організаційної науки, охоплення нею різних сфер природи і суспільства, показує закономірний взаємозв'язок усіх процесів, що відбуваються у об'єктивному матеріальному світі [1, с. 278]. Тому стає очевидним, що загальну організованість слід відносити не до основного економічного закону, як це вважає М. Білопольський, а до організаційного процесу, визначуваного об'єктивним законом рівноваги розвитку природи і суспільства.

За поглядами професора Г. Задорожного. людська наука розкрита в його монографії як «людиномірна економічна наука» [2]. На його думку: «Модель людини економічної, на якій традиційно будувалася уся економічна наука впродовж декількох століть, показала свою безплідність і шкідливість для милостивої життєдіяльності, яка повинна стати рятівною для особи при реалізації імперативу виживання людства» [2, с. 2]. Наслідуючи цю установку, автор справедливо і критично відноситься до таких економічних течій, як економікс, монетаризм, неінституціоналізм та ін., як і взагалі ринкової економіки з її рівноважними цінами за їх капіталістичний апологізм і зведення прибутку в закон. Тому до основ людиномірної економічної науки він відносить православну релігію, неосферну теорію В. Вернадського, метафізику за її духовне начало, яке в людській духовно-біо-соціальній природі людини проявляється у свободі – відповідальності особи. Отже, автор доходить висновку про те, що вже в сучасний період відбувається переродження соціального в духовне. Зокрема, кажучи про реалізацію єдиної духовно-біо-соціальної природи людини, Г. Задорожний пише, що вона: «реалізується цілісно, але в різні історичні періоди, з нею актуалізуються різні складові. Сучасний етап характеризується поки що переважним, але вже інерційним значенням соціальної складової, яка знаходиться, як мовиться, на сноснях, народжуючи актуальність такою, що є духовною складовою» [2, с. 69].

Погоджуючись в принципі з думкою Г. Задорожного про закономірний процес людської еволюції і переродження соціальних основ життєдіяльності людини в духовні основи, в неозорому майбутньому, слід, проте, винести, що час інерційності соціальної складової ще далеко не настав, а може настати лише в умовах безкласового суспільства, про що нами було сказано вище. Проповідуючи, таким чином, примат духовності в людській суті, автор «людиномірної економічної науки» схиляється до думки, що: «...соціум, соціальне як би спочатку задає систему координат осмислення дійсності. І в цьому закладена головна причина нерозуміння кризовості сучасного суспільства, яку зв'язують з соціальним влаштуванням, що виходить з біо-соціальної природи людини. Усі наші біди і катастрофічність сучасності виникають з недомислення і нерозуміння того, що...» проблема людини, тобто проблема особи первичніше проблеми суспільства (підкреслено нами – В. К. і О. А.). Помилкові усі соціологічні вчення про людину, вони знають лише поверхневий шар, що об'єктує, в людині. Лише ззовні з соціологічної точки зору особа представляється підпо-

рядковою частиною суспільства і при тому дуже малою частиною порівняно з масивністю суспільства. Але справжнє вчення про людину-особу може побудувати лише екзистенціальна філософія, а не філософія соціологічна, як і не філософія біологічна (підкреслено нами – В. К. і О. А.) [2, с. 97].

Відвертіше не скажеш! Але уся біда в тому, що так думає не лише Г. Задорожний, а і багато з тих авторитетів, на яких він посилається. Потрібно, проте, розуміти, що трагізм суспільства залежить не стільки від думок окремих учених і теорій, скільки від реальної дійсності, бо світ розподілений на класи, що ворогують за соціальними мотивами, і національні утворення, а панівний у світі клас капіталу зневажає не лише матеріальні інтереси класу найманої праці, але і духовні інтереси особи. Тому, в чому ми переконані, порятунок людства полягає насамперед у його соціальних перетвореннях і переродженні приватної власності на засоби виробництва в суспільну власність і які, тобто перетворення, несуть з собою збільшення вільного часу для духовного відродження людини праці. Але людство до такого повороту справи явно ще не дозріло. За нашим переконанням, початок перевтілення соціальних інтересів особи в його духовні інтереси стане можливим тільки після переродження класової структури суспільства в його громадську структуру, бо подібні перетворення не можуть не узгоджуватися з вимогами об'єктивного закону людської еволюції. Суть цього закону розкрита в нашій публікації як: «формування в планетарному масштабі світової спільноти з високим рівнем духовності і суспільної свідомості, заснованої на принципах справедливості, добра і людинолюбства і на базі громадських продуктивних сил, здатних забезпечувати високий рівень матеріального буття людей і їх спрямування до досконалості своїх життєвих засад» [13, с. 22].

Звідси виявляється, що наука про людський розвиток не може протистояти соціальним основам перетворення людства з його духовним, матеріальним і громадським началом.

Але за доказами первинності духовного перед матеріальним началом людини Г. Задорожний звернувся до експериментально установлених свідчень академіка В. П. Казначеева (Новосибірське відділення РАН) про первинну появу при зачатті людини голографічного образу, а потім біохімічного тіла людської душі. Проте слід усвідомлювати, що голографічне відображення генетичного коду людини є лише формою вираження живої матеріальної субстанції його тіла, душі, серця і мозку як генераторів матеріального, духовного і суспільного начала людини.

Отже, людинознавство повинне охоплювати всі галузі людських знань і досвіду з метою ідеологічної підготовки світової спільноти до майбутніх соціальних перетворень людства в третьому тисячолітті.

Для виконання цієї своєї місії людинознавство повинне органічно утілитися у будь-яку іншу науку, будь то у фізику, біологію або іншу наукову сферу, направляючи її на досяжний результат, як на досконалість життєвих засад людей. Таке єднання людинознавства з іншими науками дозволяє людському співтовариству затвердити ідеологію свого існування, воцариться праведний світ на планеті між людьми і природою. Отже, людинознавство, не міняючи предметну суть інших наук, інтегрується в них, орієнтує

їх результати на загальну користь. Тому з переліку таких наук і сфер людської діяльності мають бути виключені такі, які можуть бути використані на шкоду людству. До таких наук і виробництв відносяться військові науки, виробництва озброєнь і засобів знищення людського життя і всього живого на планеті. Тому «людинознавство» повинне перебувати в стані постійного пошуку і розвитку. І якщо, приміром, історична наука свідчить про прожитих людством подій і намагається пояснити причини, їх породження, то людинознавство ставить перед собою більш глобальну мету: змінити світ кардинально і його громадську систему, засновану на рабовласницьких засадах, замінити панівну у світі диктатуру олігархату над пільмою найманої праці на диктатуру над всім світом благодетельності розуму і людської культури. Невідкладне завдання людинознавства полягає також у тому, щоб знайти аргументи на користь єднання світової спільноти на основі конвергенції капіталістичних форм управління продуктивними силами і соціальними позакласовими процесами розподілу результатів праці на основі соціального партнерства за заслугами, соціальними нормативами і стандартами.

Отже, підсумовуючи в історичному контексті розвиток наукової думки відносно соціальних перетворень людського суспільства, виявляється, що ще в кінці ХХІ ст. в українській науці і практиці панувала однобічна концепція економічного розвитку шляхом нарощування ВВП як такого, не зважаючи на соціальні підвалини використання виробничих досягнень. Про це свідчать, наприклад, погляди того періоду Ю. І. Костенко і Б. Є. Патона [14]. З часом поступово в науці уже з початку ХХІ ст. виникають роздуми про економічну однобічність теорії сталого економічного зростання [15] та потребу її поєднання з головуючою теорією соціально визначених людських відносин, про що, наприклад, свідчать публікація С. О. Єрмака [16], Я. В. Котляревського, Т. В. Троцького і М. О. Дяченко в журналі «Проблеми економіки» [17].

Висновки. Історико-логічні дослідження еволюції людського розвитку показали, що на початок третього тисячоліття людство досягнула глибока загальнолюдська криза. Її прояв виразився в протиріччях між людиною і природою, людиною і суспільством, людиною як особою, з самим собою, а також у міжнародних і локальних війнах за території, багатства, ресурси, політичне панування у світі, в соціальних революціях, тероризмі, корупції та ін.

Причиною усього цього стала соціальна невлаштованість людини в суспільстві, витоками чого явилася сама природна суть людини.

Водночас громадська наука приходить до розуміння того, що людська природа, як і суть Творця планети і людства, має потрійну іпостась, яку ми відносимо до триєдиного матеріального, духовного і громадського початку людини і які не узгоджуються із загальноприйнятим розумінням потрійної духовно-біо-соціальної природи.

Але це наше різночитання можна пояснити недооцінкою офіційною громадською наукою відмінностей між неорганічною матеріальністю Всесвіту і живою органічно і генетично відтворною матеріальністю людини, що має чоловіче і жіноче начало.

Потрібно також усвідомлювати, що громадське начало людини-особи проявляється і у виробничо-трудовій

сфері, і у сфері розподільних стосунків і в цьому сенсі є більше містким поняттям, ніж соціальність, яка визначає суспільно-розподільні стосунки людей в масштабі людського співтовариства, тому не виражає природну суть людини. Крім того, соціальність має історично скороминущий класовий характер, який проявляється в перехідний період зміни економічних систем. Після виконання своєї історичної перетворювальної місії і зникнення класів вона може перевтілитися в духовну іпостась.

Таким чином, витоки соціальних перетворень людства в третьому тисячолітті реалізуються через їх передумови, до яких можна віднести :

Систему об'єктивних законів розвитку природи і суспільства (рівноваги, відповідності виробничих стосунків рівню розвитку продуктивних сил, людської еволюції, основного закону економічної формації, оплати праці).

Систему наукових знань, у тому числі загальну науку про людину і його долю «людинознавство», пам'ятаючи, що озвучене іншими авторами уявлення про неї формується не на міждисциплінарній основі, а переважно на економічній науці, що проявила апологетичну суть експлуататорських економічних систем, тому званою:

- у Г. Задорожного – «людиномірною економічною наукою»;
- у В. Буланова – «соціально-економічною теорією»;
- у М. Білопольського – «енвіронікою»; за нашою уявою – «людинознавством».

Об'єктивно існуючі умови, що забезпечують реальність соціальних перетворювальних процесів і визначають роль благодетності людського розуму в усіх діях людини.

Виникнення реальної можливості соціальних перетворень людства в третьому тисячолітті, на відміну від минулого часу, стає більш можливим в результаті глобальних змін, що сталися: в рівні і якості продуктивних сил, заснованих на застосуванні принципово нових нанотехнологій, роботизації, використанні штучного інтелекту, наукових відкриттів галактичного виміру Всесвіту, освоєння космічного простору, створення нових видів енергії, використання результатів інших наукових відкриттів у сьогоденні і майбутньому, засобів задоволення потреб людей, що гармонізують громадський устрій, підвищують активну роль людини в громадському перетворенні світу його громадської і економічної системи.

Водночас ще панівна в сучасному суспільстві національна система управління світом на протиположній системі перешкоджає єднанню людей у світову спільноту, розколює його на ворогуючі клани, формує національний егоїзм, провокує країни до міжнародної сутички у боротьбі за території, владу, багатство і ресурси, наслідки чого багаті руйнуваннями продуктивних сил і загибеллю усього живого на планеті. Усе це призводить до думки про зростаючу активну роль людини і його розуму в перетворювальних процесах соціальних і національних основ світової спільноти.

В усьому цьому і знаходиться порятунок людства від катастрофи, що насувається, яку православна релігія позначила як кінець світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белопольский Н. Г. Энвайроника – наука будущего развития человечества. Донецк: Ин-т экономики промышленности, 2007. 436 с.
2. Задорожный Г. В., Задорожная О. Г. Человекомерная экономическая наука: проблемы методологии. Харьков: ВНОО им. В. И. Вернадского, 2015. 416 с.
3. Ковалёв В. Н. Предпосылки возникновения всеобщей науки «человековедение». *East European Science Journal (Warszawa, Polska)*. 2017. № 12 (28). S. 27–35.
4. Серебрякова Г. Карл Маркс. М.: Молодая гвардия, 1962. 686 с.
5. Буланов В. С. Основы социально-экономической теории развития человека: монография. М.: Проспект, 2014. 208 с.
6. Задорожна О. Г. Посткласична наука: механічність чи людиномірність? // Препринт доповіді на засіданні Харківського Каразінського міждисциплінарного методологічного семінару 12 грудня 2017 р. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. 34 с.
7. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Прогресс, 1978. 494 с.
8. Маршалл А. Принципы экономической науки. М.: Прогресс, 1993. 897 с.
9. Макконнелл К. Р. Экономика: принципы, проблемы и политика. Киев: ХаГар, 2000. 785 с.
10. Самуэльсон П. Э., Нордхаус В. Д. Экономика. М.: Вильямс, 2000. 688 с.
11. Доклад о человеческом развитии 2016. Copyright, 2016 // By the United Nations Development Programme 1 UN Plaza, New York, NY 10017 USA.
12. Богданов А. А. Тектология: всеобщая организационная наука. М.: Финансы, 2003. 586 с.
13. Ковалёв В. Н., Атаева Е. А. Социальные последствия развития человеческого труда. *Экономика Украины*. 2016. № 11. С. 19–33.
14. Костенко Ю. І., Патон Б. Е. Концепція сталого розвитку України. Київ: [б. в.], 1997. 22 с.
15. Семенюк Е. П. Філософські засади сталого розвитку. Львів: Афіша, 2002. 200 с.
16. Єрмак С. О. Дискретивні характеристики інклюзивного зростання як інноваційного вектора соціально-економічного розвитку країни. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 8–14.
17. Котляревський Я. В., Троцький Т. В., Дяченко М. О. Розвиток міжнародного фінансування проектів сталого розвитку та вирішення глобальних економічних проблем. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 15–23.

REFERENCES

- Belopolskiy, N. G. *Environika - nauka budushchego razvitiya chelovechestva* [Environments are the science of the future development of mankind]. Donetsk: In-t ekonomiki promyshlennosti, 2007.
- Bogdanov, A. A. *Tektologiya: vseobshchaya organizatsionnaya nauka* [Tectology: universal organizational science]. Moscow: Finansy, 2003.
- Bulanov, V. S. *Osnovy sotsialno-ekonomicheskoy teorii razvitiya cheloveka* [Fundamentals of the socio-economic theory of human development]. Moscow: Prospekt, 2014.
- “Doklad o chelovecheskom razvitii 2016. Copyright, 2016” [Human Development Report 2016. Copyright, 2016]. *United Na-*

tions Development Programme 1 UN Plaza New York, NY 10017 USA.

Keynes, Dzh. M. *Obshchaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg* [General theory of employment, interest and money]. Moscow: Progress, 1978.

Kostenko, Yu. I., and Paton, B. Ye. *Kontseptsiiia staloho rozvytku Ukrainy* [Concept of sustainable development of Ukraine]. Kyiv, 1997.

Kotliarevskiy, Ya. V., Trotskiy, T. V., and Diachenko, M. O. "Rozvytok mizhnarodnoho finansuvannya proektiv staloho rozvytku ta vyryshennia hlobalnykh ekonomichnykh problem" [Development of international financing of sustainable development projects and solving global economic problems]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2017): 15-23.

Kovalev, V. N. "Predposylki vznikhoveniya vseobshchey nauki «chelovekovedeniye»" [Prerequisites for the emergence of a universal science «humanities»]. *East European Science Journal (Warszawa, Polska)*, no. 12 (28) (2017): 27-35.

Kovalev, V. N., and Atayeva, Ye. A. "Sotsialnyye posledstviya razvitiya chelovecheskogo truda" [Social consequences of the development of human labor]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 11 (2016): 19-33.

Makkonnell, K. R. *Ekonomika: printsipy, problemy i politika* [Economics: principles, problems and politics]. Kyiv: KhaGar, 2000.

Marshall, A. *Printsipy ekonomicheskoy nauki* [Principles of economic science]. Moscow: Progress, 1993.

Samuelson, P. E., and Nordkhaus, V. D. *Ekonomika* [Economy]. Moscow: Vilyams, 2000.

Semeniuk, E. P. *Filosofski zasady staloho rozvytku* [Philosophical foundations of sustainable development]. Lviv: Afisha, 2002.

Serebryakova, G. *Karl Marks* [Karl Marx]. Moscow: Molodaya gvardiya, 1962.

Yermak, S. O. "Dyskrytyvni kharakterystyky inkluzyvnogo zrostantia yak innovatsiinoho vektora sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy" [Discriminatory characteristics of inclusive growth as an innovative vector of socio-economic development of the country]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2017): 8-14.

Zadorozhna, O. H. "Postklasychna nauka: mekhanichnist chy liudynomirnist?" [Postclassical science: mechanics or humanity?]. In *Prepynt dopovidi na zasidanni Kharkivskoho Karazinskoho mizhdystyplinarnoho metodolohichnoho seminaru 12 hrudnia 2017 r.* Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina, 2017.

Zadorozhnyy, G. V., and Zadorozhnaya, O. G. *Chelovekonnaya ekonomicheskaya nauka: problemy metodologii* [Human-Economic Economics: Problems of Methodology]. Kharkiv: VNOO im. V. I. Vernadskogo, 2015.